Ukraine». Київ – Чернівці : Друк Арт, 2025. Вип. 44. С. 418–419.
4. iNaturalist. URL: https://www.inaturalist.org (Last accessed: 20.03.2026).
5. UkrBIN: Ukrainian Biodiversity Information Network. URL: https://ukrbin.com/index.php?id=1155 (Last accessed: 20.03.2026).

УДК 597.8.9

ВИДИ ЗЕМНОВОДНИХ І ПЛАЗУНІВ, ЩО ОХОРОНЯЮТЬСЯ БЕРНСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ, НА ТЕРИТОРІЇ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МЕДОБОРИ»

Слободян Р. М.

Природний заповідник «Медобори», смт. Гримайлів
E-mail: slobodanruslana1@gmail.com

Територія заповідника відноситься до Лісостепової природної зони, яка відзначається своєрідною ландшафтною структурою складним чергуванням природних комплексів. Унікальні геоморфологічні особливості Товтрового кряжу, зокрема скелясті вапнякові пасма, долини, лісові масиви, формують різноманітні природні біотопи, сприятливі для існування та поширення багатьох видів земноводних і плазунів.

Регулярні спостереження за земноводними ведуться як на маршрутах, так і під час польових досліджень, які охоплюють усі ділянки, придатні для розмноження та проживання амфібій. Дані про зустрічі земноводних та плазунів на території заповідника та в найближчих його околицях зібрані науковцями заповідника під час польових досліджень, а також внаслідок аналізу карток спостережень працівників служби державної охорони ПЗФ

Із 17 видів батрахофауни та 13 герпетофауни заходу України [5] на Тернопільщині виявлено по 11 видів [1]. У заповіднику в найбільш придатних для проживання біотопах зустрічаються всі 11 видів земноводних та 7 видів плазунів, а також два – в прилеглих населених пунктах [4], з них – 6 та 4 під охороною Бернської Конвенції (додаток ІІ, Резолюція № 6 "Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження") [2].

Тритон гребінчастий (*Triturus cristatus* Laur.) занесений у Червону книгу України [3]. Зустрічався з 1998 по 2014 роки у лісових ценозах зі слабопроточною або стоячою водою, надалі – не щорічно в найближчих околицях. Перші зустрічі датувалися третьою декадою березня, початком квітня. В останні роки відмічався недалеко біля водойм на територіях присадибних ділянок або у підвалах будинків.

Часничниця звичайна (*Pelobates fuscus* Laur.) – до 2003 року фіксувалась поодиноко під камінням, опалим хмизом на відкритих ділянках, згодом траплялася не кожного року в найближчих околицях, переважно в агроценозах.

Джерелянка червоночерева (*Bombina bombina* L.) поодиноко або невеликими групами спостерігається у водоймах, переважно зі слаботекучою, або стоячою водою з наявністю рослинності, де легко фіксується за характерною вокалізацією. Щорічно трапляється в обліках (переважно у тимчасових водоймах) на території заповідника, а також поблизу прилеглих до нього біотопах. Перші зустрічі відмічаються у другій, третій декадах квітня.

Ропуха зелена (*Bufo viridis* Laur.) віддає перевагу відкритим ділянкам (сади, луки). Востаннє зустрічалася в заповіднику у 2015 році. Надалі траплялася поодинокими особинами лише в населених пунктах. Перші весняні реєстрації особин припадають на другу–третю декади березня.

Квакша східна (*Hyla orientalis* Bedriaga) в останні роки дуже рідко траплялася у лісових масивах заповідника, можливо через погодні аномалії: посуху та відсутність водойм, придатних для розмноження. Зустрічається у листяних лісах, узліссях на невисоких деревах та кущах. Майже щорічно фіксується візуально по 1-2 особини на території заповідника або в найближчих околицях, інколи відмічається тільки за голосом.

Жаба гостроморда (*Rana arvalis* Nilsson) зустрічається у трав'яному ярусі на зволожених ділянках. До 2014 року була одним з домінуючих видів на маршрутах у заповіднику. У наступні роки спостерігалося поступове скорочення чисельності популяції, а у 2025 році вид не був зареєстрований під час обліків, тоді як за його межами відзначалися лише поодинокі особини.

Із рептилій найпоширенішою є ящірка прудка (*Lacerta agilis* L.) – звичайний вид для степових ділянок та суходільних лук, узлісь, які добре прогріваються сонцем. На одному з моніторингових маршрутів, розташованому в межах степової ділянки серед лісового масиву, де протягом останніх років відбувається активне заростання чагарниковою рослинністю, починаючи з 2023 року відзначається тенденція до скорочення чисельності виду. Водночас на інших територіях, придатних для їхнього існування, популяції залишаються відносно стабільними, хоча у незначній кількості. Перші спостереження датуються третьою декадою березня-початком квітня. Молоді особини з'являються уже в другій половині липня.

Мідянка звичайна (*Coronella austriaca* Laur.) віддає перевагу добре прогрітим сонцем біотопам, зокрема узліссям, степовим або лучно-степовим ділянкам. Вперше зареєстрована у 2001 році – одна особина на г. Гостра Вікнянського ПНДВ. Зустрічається переважно на території Вікнянського ПНДВ, а також в його недалеких околицях по 2-3 особини на рік.

Вуж водяний (*Natrix tessellata* Laur.) – тісно пов'язаний з водою, проживає поблизу різного роду текучих та стоячих водойм. Одноразово спостерігався у підвалі житлового будинку в селищі Гримайлів (неподалік ставка).

Черепаха болотна (*Emys orbicularis* L.) – віддає превагу водоймам з стоячою або слаботекучою водою. За роки спостережень відмічено тільки дві зустрічі на заповідній території. На водоймах біля меж заповідника вперше зафіксована у 1999 році на ставку села Глібів, надалі зустрічалась на заплавах р. Збруч, р. Тайна, на берегах ставків у сс. Городниця, Глібів та селищі Гримайлів.

Список літератури

1. Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т. Природні умови та ресурси / ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Крок, 2017. – 504 с.
2. https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/mizhnarodna-diialnist/bernska-konventsiia/

3. Перелік видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-21#n19.
4. Слободян Р. М. Зустріваність земноводних та плазунів на території природного заповідника «Медобори» та найближчих околиць під час польових досліджень з 1994 по 2023 роки. Версія 1.1. Українська природоохоронна група (НУО). Набір даних про події https://doi.org/10.15468/z7sq82 доступ через GBIF.org 2024-10-08. UUID: ef36e103-e9ab-4028-875e-84b801a338aa.
5. Татаринов К. А. Фауна хребетних заходу України. Львів: Вища школа при Львівському університеті, 1973. – 257 с.

УДК 598.2(477.84)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОРНІТОУГРУПОВАНЬ ТОВТРОВИХ СХИЛІВ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МЕДОБОРИ» У ГНІЗДОВИЙ ПЕРІОД

Капустинський А. І.

Природний заповідник «Медобори», ІЕК НАН України
E-mail: ars13kap@gmail.com

Вивчення сезонної динаміки та просторового розподілу угруповань птахів є одним із ключових напрямів сучасної орнітології та екології. Птахи є індикаторами стану природних екосистем, а їхня чисельність і видовий склад відображають зміни середовища, рівень антропогенного навантаження та природні сукцесійні процеси. Для територій природно-заповідного фонду України особливо важливим є з'ясування особливостей функціонування орнітокомплексів у різні сезони року, оскільки це дає можливість оцінити стабільність екосистем, виявити рідкісні та зникаючі види, а також сформувати наукове підґрунтя для ефективних заходів охорони біорізноманіття.

Природний заповідник «Медобори» є унікальною ділянкою Подільської височини з добре збереженими природними комплексами, серед яких особливе місце займають товтрові схили – своєрідні ландшафтні утворення, вкриті лучно-степовою рослинністю з великою кількістю чагарників. Чагарникові